Те, що знали в маленькому приморському порту Кольбруці про капітана Гегберда, не було йому на користь. Він був родом не звідціля. Примусили його тут оселитися обставини зовсім не таємничі,— колись він навіть любив про них розповідати. Певно, мав він трохи грошенят, бо купив собі клаптик землі й дешевим коштом збудував на ньому два жовтих цегляних котеджі. В одному жив він сам, а другий наймав Джозефу Карвелові,— сліпому Карвелові, колишньому кораблебудівнику, людині, що мала лиху славу ката в родинному житті.

Котеджі ці мали спільну стіну; залізний штахет ділив надвоє квітники перед будинками, а дерев'яний паркан розгороджував сади, що були позад котеджів. Міс Бессі Карвел дозволено було сушить на ньому скатерки, блакитне жіноче шмаття і фартухи.

"Дерево від цього підгниває, люба моя Бессі", бувало кидав капітан, коли вона користувалася з цього привілею.

Це була дівчина, висока на зріст, а паркан був низенький, і вона могла спертися на нього руками. Пучки у неї були червоні від прання, та руки її були білі й гарні. Вона мовчки дивилася на батькового лендлорда поглядом, в якому проступав розум, чекання й бажання.

"Дерево підгниває,— говорив Гегберд.— Це єдина у вас погана звичка. Чому б вам не почепити мотузку для білизни на задньому подвір'ї?"

Міс Карвел нічого не відповідала, лише хитала головою на знак незгоди. На маленькому подвір'ячку за котеджем було в неї кілька грядок, облямованих камінням. У вільну хвилину вона садила на них квіти, що, мов в екзотичних країнах, буйно виганялися вгору; а капітан Гегберд,— ще струнка й бадьора людина, зодягнена з ніг до голови в грубу парусину,— по той бік паркана тонув по коліна в густій траві й бур'яні. Колір і незграбність його вбрання, що він його носив,—

"тимчасово", як він завжди відповідав, коли хтось кепкував над ним,— робили його схожим на незугарно витесану статую, що височіла на занехаяному клаптикові землі. Ця кам'яна людина мала красиве червоне лице, розгублені блакитні очі й пишну білу бороду, що ніколи 'не бачила ножиць. Сім років уже на жарти кольбрукського цирульника Гегберд поважно відповідав: "Що ж, можливо, на тому місяці".

Цирульник з нахабним виглядом сидів якось у "Новому Трактирі", поблизу гавані, куди капітан зайшов купити унцію тютюну. З носової хусточки вийняв він три півпен-совики, заплатив за куплене й вийшов. Тільки-но зачинилися двері, цирульник голосно засміявся: "Швидко до мене завітають голитись старий і молодий. Усім буде робота: і кравцеві, і цирульникові, і майстрові ліхтарів; щасливі часи настають для Кольбрука. Ще недавно він говорив: "через тиждень"; тепер говорить: "через місяць", а незабаром, певно, скаже: "через рік".

Помітивши незнайому людину, що дослухалася до його розмови, цирульник простяг ноги й пояснив, що цей чудернацький дідуган — Гегберд — колишній шкіпер каботажного судна, який чекає повороту свого сина. Хлопчину, певно, поїдом їли вдома, і він утік на море. Мабуть давно-давно вже він спочиває десь на дні. Старий примчав у Коль-брук років три тому. Зодягнений був у чорний суконний костюм, бо незадовго перед тим поховав свою жінку. З вагона третього класу, для курців, він вихопився так швидко, немовби за ним дідько гнався по п'ятах. А пригнав його сюди якийсь там лист, брехливий напевно. Один шибайголова написав йому листа про моряка, що теж звався Гегберд; цей моряк нібито упадав за якоюсь дівчиною з Кольбрука або десь поблизу. "Правда, кумедно?" Розшукуючи Гаррі Гегберда, стариган довго містив оголошення в лондонських часописах, обіцяючи добру винагороду тому, хто подасть йому більш-менш правдиву звістку про сина. І цирульник, глузливо посміхаючись, почав розповідати, як цей чужинець обшукував усю місцевість навкруги: їздив кіньми, ходив пішки, розповідав кожному про своє горе, обходячи всі навколишні таверни і пивні, зупиняючи по дорозі людей і розпитуючи їх; він зазирав навіть у канави. Спочатку він був дуже схвильований, потім уже шукав просто з

настирливості, і щодалі — то все млявіше. Він навіть не міг гаразд розповісти, який з вигляду був його син. Можливо, це й був один з тих моряків, що покинули колись навантажене дошками судно, один з них упадав за місцевою дівчиною. Але старий розповідав про юнака років чотирнадцяти: "кмітливий, жвавий хлопчик". І коли люди тільки посміхалися на це, він ніяково тер свого лоба й відходив ображений. Зрозуміло, що він нічого не знайшов, навіть на слід не натрапив; але чомусь уже не забирався з Коль-брука.

"Можливо, з туги, особливо після смерті жінки, він з глузду з'їхав", міркував цирульник з виглядом великого знавця людської душі. Згодом старий зовсім кинув розшукування. Син його, певно, виїхав, і капітан поклав його чекати тут. Адже один раз, принаймні, син його завітав саме до Кольбрука, а не на батьківщину; певно, у нього були для цього поважні підстави, гадав старий, і вони, мабуть, приведуть його знову сюди.

"Ха-ха-ха! Ну, звичайно, до Кольбрука! Куди ж інакше? Єдине місце в усьому Сполученому Королівстві, де можна знайти давно загублених синків! Отож продав він старий дім в Кольчестері і переїхав сюди. Такі вже дурощі на його найшли! А от я не рішусь розуму, коли хто з моїх хлоп'ят втече. У мене їх восьмеро".

Своєю мужністю цирульник викликав такий голосний регіт серед своїх слухачів, що аж стіни ходором заходили в таверні.

З одвертістю людини з здоровим глуздом він признавався, що такі речі вельми заразливі. Його цирульня недалеко від гавані, й щоразу, як хтось з моряків заходив поголитися або постригтись, він і сам думав: "А що, коли це й є син старого Гегберда!" Хоч сам з цього глузував. Ця думка була заразлива. Він пам'ятав, як усе місто було охоплено нею. Але цирульник сподівався, що старий ще вичуняє. Він поклав лічити його розумним глузуванням, і пильно стежив, як це на того впливало. Через тиждень... через місяць... через рік! Якщо старий шкіпер одкладе поворот сина на наступний рік, то можна сподіватися, що він взагалі

перестане говорити про це. У всьому іншому він був цілком здоровою людиною; отже, рано чи пізно мине й ця його хвороба. Цирульник був у цьому переконаний.

Ніхто ніколи не перечив капітану. Волосся його з того часу встигло посивіти, а борода зовсім побіліла й велично спадала йому на парусинове вбрання. Він сам собі пошив цього костюма, потай від усіх, й одного ранку одяг його, бо ще напередодні всі бачили його в жалюгідному суконному вбранні. Парусиновий костюм справив сенсацію на Хай-Стріт. Крамарі кидалися до дверей, всі кольбручани, хапаючи шапки, вибігали на вулицю. Така метушня спочатку вразила Гегберда, а потім налякала, та на здивовані питання цін схвильовано й ухильно відповідав: "Це тимчасово".

Подію цю давним-давно забули; самого ж капітана Гегберда хоч і не забули, але перестали звертати на нього увагу — така вже людська звичка, бо й на сонце вони не звертають уваги, коли воно не примушує їх відчути пекельну спеку. Жодних ознак хвороби не було помітно в капітана, тільки очі його якось дивно блукали. В його поводженні на вулиці вже не було схвильованого напруження, а замість того з'явилися ніяковість і підозрілість; він, здається, вбачав у собі щось таке, що його знеславлює, якесь дивацтво, і проте не міг з'ясувати собі, в чому полягала його провина.

Тепер він неохоче розмовляв з людьми і придбав собі славу страшенного скнари. В крамницях він щось жалібно мурмотів; після довгого вагання купував трохи м'ясних обрізків і не терпів натяків на своє вбрання. Сталося так, як і пророкував цирульник. Всі думали, що старий позбувся вже хвороби,— кинув свої сподівання. Лише Бессі Кар-вел знала, що він тому не говорить більше про поворот свого сина, що чекає його не "через місяць" і не "через рік", а "завтра".

Зустрічі в садку та в квітнику зблизили їх; він розмовляв з нею через паркан по-батьківському, розумно, трохи з притиском. Вона користувалась необмеженим його довір'ям: і він частенько приязно

підморгував їй. Незабаром міс Карвел навіть почала чекати цього підморгування. Спочатку їй робилося ніяково: адже сердега був божевільний. Потім вона звикла відповідати на це сміхом: він не був лихою людиною. Нарешті, вона помітила в собі якесь несвідоме хвилювання й почала червоніти. Підморгування його не було вульгарним; його червоне обличчя з красивим вигнутим носом не позбавлено було шляхетності; тим більше, що коли він з нею розмовляв, то погляд його ставав спокійним і розумним. Це була красива, бадьора й стрункa людина з білою бородою. Про літа його ніхто не думав. Він запевняв, що син його ще маленькою дитиною був надзвичайно схожий на його.

"В липні Гаррі мине тридцять один рік,— оповістив він якось її,— як раз такі літа, щоб одружитися з гарною, розбитною дівчиною, що вміє вести господарство. З нього було запальне хлоп'я. А з запальними чоловіками найлегше жити. Ці ж миршаві сучасні парубки тільки роблять жінку нещасливою. На світі нема нічого кращого за власну хату,— своє гніздечко, затишний куточок, в усяку погоду тобі — тепле ліжко. Хіба ж не так, моя люба?"

Капітан Гегберд був з тих моряків, що, плаваючи морем, ніколи не спускають землю з очей. Батько його, фермер, мав велику сім'ю, і коли він збанкротував, Гегберд наспіх вивчився на шкіпера каботажного судна. Так біля берегів минуло все його морське життя. Певно, спочатку жилося йому не легко, бо його ніколи не приваблювало море; він любив землю з її численними будинками й затишним родинним життям. Багато моряків мають огиду до моря і не ховають цього, а він просто ненавидів його,— немов любов до спокійного осілого життя, пройшовши через багато поколінь, пойняла всю його істоту.

"Люди не знають, на яке поневіряння віддають своїх дітей, пускаючи їх в море,— говорив він Бессі.— Краще вже їх зробити арештантами". Він не вірив, що можна було звикнути до такого важкого життя. Що це за робота така, коли ви більшу частину свого життя не можете заглянути додому і навіть не знаєте, що там у вас робиться?

Можна було подумати, що його дуже втомили довгі подорожі; а тим часом він ніколи не був у дорозі довше двох тижнів, та й то більшу частину цього часу стояв на якорі, захований од негоди. А тільки-но жінка його одержала в спадщину будинок і трохи грошенят од свого нежонатого дядька, що дещо надбав, торгуючи вугіллям,— він одразу покинув морську службу, з таким почуттям, немовби йому пощастило втекти з каторги. За весь час цієї служби він міг на пальцях порахувати ті дні, коли йому не доводилося бачити берегів Англії.

"Я ніколи не відходив далі, як на вісімдесят сажнів од берега", вихвалявся він.

Бессі мовчки слухала. Перед їхнім котеджем ріс низький ясен; літніми вечорами вона виносила свого стільця на моріжок і сідала під деревом з своїм шиттям. Капітан Гегберд, в парусиновому вбранні, спирався на заступ. Щодня він копав свій квітник, знов і знов перекопуючи, по кілька разів на рік, але "поки що" нічого не збирався сіяти.

Бессі Карвел він з'ясовував: "Поки наш Гаррі не приїде завтра..." А вона вже так часто чула цю фразу, що в серці її зринав тільки невеличкий жаль до цього сповненого надією старого.

Отже, все одкладалося на завтра. Повний ящик був напханий різними мішечками з насінням для квітника. "Він, певно, побажає вислухати й вашу думку з цього приводу, моя люба", говорив їй капітан Гегберд через паркан.

Бессі не підводила голови від своєї роботи. Вона стільки вже разів чула це. Та іноді вона кидала шити, вставала й помалу підходила до паркана. Було щось в цих мріях принадно-чарівне. Він був певен, що син його, вернувшись додому, знайде добре влаштований, затишний притулок і більше вже його не покине. Тому він напхав свій котедж різноманітними меблями. Були там столи в чохлах, грубі сувої килимів, поставлені сторч, мов білі колони статуй, а в сутінку завішених штор

проступали білі мармурові верхів'я. Капітан Гегберд завжди детально розповідав їй, що він купив, вважаючи, що вона має право все знати. А вкрите бур'янами подвір'я, казав він, можна буде залити цементом... післязавтра.

"Ми зможемо розкидати цей паркан, і ви почепите мотузку для білизни подалі од ваших квіток". Він підморгував, а вона червоніла.

В цих божевільних мріях було дещо й розумне. А що, коли справді його син вернеться? Хоча, правду кажучи, вона була не певна, що в нього взагалі був колись син; а хоч і був, то вже надто довго не з'являвся. Коли капітан Гегберд починав розпалятися, вона йому потакала і тільки для заспокоєння свого сумління потихеньку посміхалась.

Одного тільки разу спробувала вона, з почуття жалощів, висловити думку, що надії його даремні; але ця спроба її дуже налякала. На обличчі в нього з'явився такий жах, немовби він побачив над собою розчинене небо.

"Ви... ви... гадаєте, що він втопився?"

З хвилину думала вона, що він збожеволіє, бо завжди здавався їй нормальнішим, ніж його вважали інші люди. За піднесенням настала реакція. Сердечно, по-батьківськи, трохи лукаво промовив він до неї:

"Не турбуйтеся, моя люба,— море його не затримає. Він з ним не зв'язаний. Ніхто з нас, Гегбердів, не зв'язаний з морем. Гляньте на мене: адже я не втопився. І він теж неодмінно вернеться. Ніщо не може перешкодити йому вернутись..."

Очі в нього забігали.

"Завтра".

Більше ніколи вона не вдавалась до такої спроби, боячись, щоб він часом і справді не збожеволів. А він цілком покладався на неї, бо вона здавалася йому єдиною розумною людиною в місті, і він од щирого серця радів, що знайшов своєму синові дружину до пари. Якось, під впливом лихого настрою, він признався їй, що на нього дивне враження справляють тутешні люди. Як вони позирають на вас, як розмовляють з вами! Він ні з ким з них не міг заприятелювати. Не до вподоби вони йому. Він не кинув би рідного міста, якби не знав напевно, що синові його вподобався Кольбрук.

Спустивши очі, вона мовчки плела біля паркана, терпляче вислуховуючи його теревені. Іноді на її мертво-блідих щоках проступали червоні плями. її буйне волосся, недбало зачесане, мало колір червоного дерева, а батько її був зовсім рудий.

У неї була огрядна постать, лице — стомлене, несвіже. Коли капітан Гегберд розмальовував, як-то добре жити на власному господарстві, й вихваляв родинне вогнище, вона ледве помітно всміхалася. її родинне щастя не виходило за межі того, що вона ось уже десять найкращих років свого життя піклувалася про батька.

Звірячий крик, що лунав з вікна верхнього поверху, уривав їхню розмову. Вона неквапливо згортала своє плетиво або складала шиття. А тим часом у безугавному завиванні чулося її ім'я, і рибалки, простуючи насипом, здивовано повертали свої голови у бік котеджів. Вона поволі йшла до дверей, і за хвилину в хаті ставало тихо. Згодом вона знову з'являлася, ведучи за руку людину з суворим, грубим обличчям, товсту й неповоротку, мов гіпопотам.

Він був удівцем, цей кораблебудівельник. Багато років тому його спіткало нещастя: він раптом осліп. Після цього він поводився з донькою так, немовби вона була в цьому винна. Люди чули, як він на все горло галасував, що йому мало клопоту, що він сліпий, що він склав собі досить грошей, щоб кожного ранку мати на снідання шинку з яйцями, і дякував за це богові таким злісним голосом, наче кляв кого.

На капітана Гегберда його пожилець справляв таке неприємне враження, що одного разу він сказав міс Бессі:

"Він якась шалена людина, моя люба".

Вона знову плела, кінчаючи пару шкарпеток своєму батькові, що вимагав од неї цілковитої покірливості. Плести вона ненавиділа; а тепер саме дійшла до п'яток і не могла одвести погляду від спиць.

"Звичайно, йому не треба піклуватися про сина,— бубонів далі капітан Гегберд.— Дочкам, зрозуміло, не багато треба... гм... гм... І вони не тікають з дому, моя люба".

"Так... не тікають", спокійно промовила Бессі.

Капітан Гегберд хихикнув. Морський костюм, засмалене обличчя, борода Нептуна — робили його схожим на поваленого морського бога, що змінив свій тризубець на заступ.

"І він може вважати, що ви вже до певної міри забезпечені. З дівчатами найкраще. Чоловіки..." Він підморгнув. Міс Бессі почервоніла.

"Бессі! Подай капелюх!" гукнув раптом старий Карвел, що сидів під деревом, німий і нерухомий, схожий на кам'яного ідола. Рота він розтуляв лише для того, щоб вигукувати свої накази та лайки. Вона поклала собі зовсім йому не відповідати, а він галасував доти, доки вона не брала його під руку або не встромляла йому в рот люльку. Відчувши, що капелюх у нього на голові, він зразу ж перестав репетувати. Потім підвівся, і вони вийшли за ворота.

Він дуже налягав на її руку, і довгі прогулянки страшенно стомлювали Бессі; їй здавалося, що доля поклала на неї тяжку кару — завжди тягати за собою цього тяжкого каліку. Звичайно вони зразу ж переходили через дорогу (котеджі були в полі, недалеко від гавані, двісті ярдів від краю

вулиці), і довго-довго ще видно було, як вони поволі сходять дощаними східцями на дамбу. Дамба ця йшла з сходу на захід і схожа була на старий залізничний насип, що ним давно вже не ходили потяги. Незграбні постаті рибалок з'являлися на обрії, деякий час маячили над насипом і, не поспішаючи, сходили вниз. їхні рудуваті волоки, схожі на павутиння, розіслані були на вкритому травою схилі дамби. Дивлячись з вулиці вгору, городяни бачили дві самотні постаті і впізнавали в них обох Карвелів. А капітан, тиняючись без діла біля своїх котеджів, підводив голову й дивився, як вони гуляють.

Він, як і раніше, містив у недільних часописах оголошення про Гаррі Гегберда. "Ці часописи за кордоном, по всьому світі", з'ясовував він Бессі. Одночасно, либонь, він думав, що син його в Англії, десь зовсім близько, щоб приїхати "завтра". Не виявляючи своїх думок, Бессі доводила, що в такому разі він даремно витрачає гроші на оголошення; краще б витрачав ці півкрони на себе. Докази її збивали його з пантелику, і якийсь час на нього находив сумнів. "Адже всі так роблять", відповідав він. В газеті була ціла колонка оголошень про загублених родичів. Він приносив газету й показував їй. Він і його жінка протягом багатьох років містили в газетах такі оголошення*, але вона була дуже нетерпляча людина. Лист з Кольбрука надійшов на другий день після її похорону; і коли б у неї було хоч трохи терплячості, вона жила б тепер тут, і чекати їй довелося б всього один день.

"От ви, моя люба, маєте терплячість".

"А ви іноді мене просто дратуєте", відповідала вона.

Хоч він і не переставав давати в газети оголошення, але ніякої винагороди вже не обіцяв, бо в його затьмареному й розладнаному мозкові склалося переконання,— ясне, як день,—що він уже має всі потрібні йому відомості. Чого ще треба? Адже йому вказано місце — Кольбрук, і більше не було потреби про що-небудь довідуватися. Міс Карвел потакала йому, і його заспокоювало це її співчуття до всіх сподіванок, що примарою стояли перед ним, засліпляли його й заступали

правду, як сліпота старого з другого котеджу заважала тому бачити світло й красу навкруги.

Але все, що збуджувало в ньому сумнів, найменша байдужість або неуважність до його планів про спільне життя з сином і синовою дружиною, коли той вернеться, дратувало його, викликало в ньому злість і сарказм. Бессі звала це його лихим настроєм. Вона погрожувала йому своїм пальцем. Та коли знов виходила після того, як він з нею сварився, Гегберд скоса поглядав на неї, і досить було найменшого знаку її прихильності, як він знову підходив до штахету, і його батьківське відношення до неї одразу ж поновлялося.

Хоч їхня приязнь тяглася вже кілька років, проте між ними завжди стояв паркан, або штахет. Він розповідав їй про всі речі, які він придбавав для устаткування їхнього приміщення, але ні разу не запропонував оглянути їх: до повороту Гаррі жодна людина не повинна бачити їх. І справді, ніхто ні разу не був у його котеджі; він сам справляв усю хатню роботу й так крився з усім, що, купивши в місті якусь річ, швидко проходив через квітник, ховаючи її під своєю парусиновою кереєю. А вийшовши з хати, виправдувався: "Це був тільки казаночок, моя люба".

Коли Бессі була не дуже стомлена і не змучена батьковим гдиранням, то, червоніючи, відповідала:

"Гаразд, гаразд, капітане, я — терпляча".

"Ну й добре, моя люба. Вам уже не довго доведеться чекати", відповідав він, і раптом йому й самому робилося ніяково.

Щопонеділка передавала вона йому через штахет гроші за помешкання. Він жадібно хапав шілінги і потім тремтів над кожною копійкою, що йому доводилось на себе витрачати. Та коли він залишав її, щоб іти за покупками, поводження його враз мінялося. Без її прихильності він почував себе зовсім беззахисним; тулився до стін

будинків, ідучи вулицею, бо не вірив цим чудним людям, хоча вже й діти перестали гукати йому вслід, а крамарі, не обзиваючись жодним словом, відпускали йому крам. Надто турбували його й лякали найдрібніші натяки на вбрання, мовби в цьому було щось ганебне й незрозуміле.

Восени дощ періщив об його керею, і промочена парусина робилася цупкою, мов бляха. В негоду він ховався під невеличким накриттям і, тулячись спиною до дверей, сумно дивився на свого заступа, що стирчав серед подвір'я. Землю було так добре скопано, що восени вона перетворювалася на багно. Коли ж вона підмерзала, горю його не було краю. Що скаже Гаррі? І тому, що тепер йому не часто траплялося бачитися з Бессі, приглушене зачиненими вікнами галасування старого Карвела страшенно дратувало його.

"Чому цей божевільний не найме собі служниці?" спитав він одного вечора, коли вона вибігла до нього на часинку.

"Не знаю", стомлено відповіла Бессі, дивлячись вбік своїми сірими, безнадійними очима, під якими в неї завжди лежали темні смужки, бо, здавалось, вона вже не сподівалася, що буде якась зміна або якийсь кінець у її житті.

"Почекайте, моя люба, до весілля,— мовив до неї єдиний її друг, підступаючи ближче до штахету.— Гаррі вам найме служницю".

Його сповнене надіями божевілля, здавалося, так грубо глузувало з її безнадійності, що вона з серця трохи не закричала на нього на весь голос. Але стримала себе й, звертаючись до нього, немовби до здорової людини, мовила, глузуючи сама з себе: "Що ви, капітане, ваш син, може, на мене й глянути не схоче".

Він підвів голову й хрипко зареготав:

"Що таке? Цей хлопчисько! Не побажає глянути на єдину розумну дівчину в усій окрузі? А я навіщо тут, моя люба... моя люба... моя люба?.. Навіщо? Почекайте. Ви тільки почекайте. Завтра побачите. Я швидко..."

"Бессі! Бессі! Бессі! — заревів з хати старий Карвел.— Бессі! Люльку!"

Цей товстий сліпець просто раював з свого ледарства. Він навіть не бажав простягнути руку за потрібними йому речами, що їх Бессі ніколи не забувала покласти біля нього; не бажав і пальцем поворухнути; не підводився з свого стільця', жодного кроку не робив у вітальні, яку знав, наче видющий,— завжди кликав до себе Бессі й вішався усією своєю вагою на її плече; не бажав проковтнути жодного шматочка, якщо вона не прислужувала йому. Він навмисно перебільшував свою безпорадність, щоб якнайдужче поневолити її. З хвилину постояла вона, зціпивши зуби, потім повернулась і пішла в хату. Капітан знову вернувся до свого заступа. Карвелів галас одразу стих, і швидко з вікна вітальні заблимало світло.

Якась людина твердо й не поспішаючи йшла дорогою; пройшла вже мимо, але, угледівши капітана Гегберда, зробила крок чи два назад. Небо на заході ще блимало холодним білим світлом. Прохожий нахилився через хвіртку.

"Певно, ви й є капітан Гегберд?" спитав він.

З д, Конрад ^

Старий озирнувся і витяг з землі заступ, наляканий цим незнайомим голосом:

"Так, це я", нервово відповів він.

Той, усміхаючись йому в лице,, промовив:

"Ви, здається, вмістили оголошення про свого сина?"

"Мій син Гаррі,— забурмотів капітан.— Він завтра повертається додому".

"Дідька лисого! —кинув незнайомий. І глузливо спитав:— Чого це ви запустили собі бороду, як у різдвяного Діда?"

Капітан підступив ближче й сперся на свого заступа.

"Ідіть своєю дорогою", мовив він злісно, але й несміливо, бо дуже боявся глузування.

Незнайомий, навіть не підозріваючи, що хвилину тому йому мало не розчерепив голову заступ, уже серйозніше сказав:

"Я не втручаюсь в чужі справи. Але мені здається, що з вашими відомостями про сина щось не гаразд. Дозволите зайти?"

"Вам... зайти?" з невимовним жахом прошепотів старий.

"Я можу дати вам справжні відомості про вашого сина, останні відомості, якщо ви їх бажаєте почути".

"Ні,— крикнув Гегберд і сердито почав ходити туди й сюди, піднявши заступ на плече.— Прийшло якесь ледащо, якийсь там скалозуб і запевняє, що тут щось не гаразд. Я маю більше відомостей, ніж ви. Я маю всі відомості, які мені потрібні. Я їх одержав багато років тому... Впустити вас? Аякже! А що скаже Гаррі?"

Постать Бессі Карвел з'явилася у вікні вітальні; потім грюкнули двері, і вона вибігла з котеджу. Одягнена була в чорне, і тільки на голову

накинуте було щось біле. Ці двоє голосів, що їх вона почула, сидячи в кімнаті, так схвилювали її, що не могла мовити ні слова.

Капітан Гегберд мав такий вигляд, немовби намагався звільнитися з клітки. Ноги його грузли в калюжах, він попадав у ями; нічого не бачачи, налетів на паркан.

"Обережніше!—серйозно мовив перехожий і вхопив капітана за рукав.— Хтось намислив вас обдурити... Ого! А що це за вбрання на вас? Добряча парусина, присягаюсь св. Георгієм! — І голосно зареготав.— Ну й тип же ви!"

Капітан Гегберд звільнив свою руку і, зщулившись, почав одступати.

"Це тимчасово", пробурмотів він сторопіло.

"Що з ним таке?— фамільярно звернувся перехожий до Бессі й почав помалу з'ясовувати: — Я не мав наміру його лякати.— Він знизив голос, немов давно вже був із нею знайомий.— Я випадково зайшов до цирульні, щоб поголитися за два пенси, і там мені розповіли, що це за тип. Старий усе життя був таким".

Наляканий натяком на своє вбрання, капітан Гегберд втік у хату, захопивши з собою й свого заступа, а двоє біля хвіртки аж здригнулись, коли грюкнули двері; потім почули гуркіт засувів, дзенькіт замка й божевільний сміх за дверима.

"Я не хотів його хвилювати,— мовив незнайомий, трохи помовчавши. — Що це з ним? Адже він ще не зовсім божевільний?"

"Він довго тужив за своїм сином, який десь пропав", тихо, немовби прохаючи пробачення за старого, відповіла Бессі.

"Та я ж і є його син".

"Гаррі!" скрикнула вона й замовкла.

"Знаєте моє ім'я? Приятелі з старим, еге ж?"

"Він — наш хазяїн", плутаючись, мовила Бессі і вхопилася за паркан.

"Отже, виходить, ці дві кролячих клітки — його? — з презирством кинув молодий Гегберд.— Якраз те, що йому треба. Чи не можете ви, часом, сказати, хто це має приїхати до нього завтра? Ви, певно, знаєте. Запевняю вас, що старого хтось хоче обдурити,— це шахрайство!"

Вона "є відповідала, почуваючи себе зовсім безсилою дати пояснення, в якому, здавалося, і вона й божевілля сплелися докупи.

"О, мені дуже шкода!" прошепотіла вона.

"Що таке?— спитав він.— Не бійтесь мене збентежити. Боятись доведеться старигану якраз тоді, коли він найменше цього ждатиме. Та мені й байдуже, хоч все-таки цікаво буде ще раз глянути на його пику взавтра. Я не ганяюсь за його грошима, але право — є право. Побачите, як я упораюсь завтра з тим шахраєм, хто б він не був!.."

Він підступив ближче й стояв перед нею по той бік штахету. Потім глянув на її руки. Йому здалося, що вона тремтить, і він подумав, що, може, й вона бере участь у

цьому шахрайстві. Може, він приїхав якраз вчасно, щоб їм перешкодити. Ця думка трохи його розважила. Але він завжди поблажливо ставився до всяких жіночих витівок. А вона таки й справді тремтіла: шаль зсунулась з її плечей. "Сердечна!" подумав він, а вголос промовив: "Не турбуйтесь про того хлопця; він, певно, передумає до завтра. А що мені робити? Не можу ж я отут стовбичити до ранку!"

Вона вигукнула: "Це він вас, вас чекає! Це в и повинні приїхати завтра!"

Він тупо глянув на неї. "О! Це — я!" В обох, здавалося, перетяло дух. Очевидячки він міркував над тим, що почув; потім без роздратування, але з помітним замішанням, промовив: "Не розумію. Я йому нічого не писав. Це мій приятель побачив ранком оголошення в газеті й сказав мені..."

Він нахилився до неї, а вона щось швидко зашепотіла. Нарешті він спитав: "А чому ж сьогодні не можна?"

"Ви мене не зрозуміли!" нетерпляче скрикнула вона.

Яскрава смужка світла згасла на заході. Знову він нахилився, щоб краще чути; і темна ніч заховала постаті — жінки, що пошепки розповідала, й мужчини, що уважно слухав; тільки обличчя їх, ласкаво й таємничо зближені, маячили в темряві.

Він випростався: крислата тінь капелюха стирчала у нього над головою. "Правда ж, дурне становище?— скаржився він.— Завтра? Ну, ну! Ніколи ще не доводилося такого чути. Виходить, що завжди буде це "завтра", а "сьогодні" ніколи не буде; так я розумію?"

Вона мовчала, мов скам'яніла.

"І ви підтримували цю химерну вигадку?" питав він.

"Я йому ніколи не перечила".

"Чому?"

"А навіщо було це робити?— оборонялася вона.— Це зробило б його Ще більш нещасним. Він збожеволів би".

"Збожеволів би!" прошепотів він і почув її нервовий сміх.

"Кому б це могло пошкодити? Невже й мені треба було сваритись з нещасним стариком? Легше було самій наполовину вірити в це".

"Так, так! — міркував він.— Певно, старий якось обплутав вас своїми нісенітницями. У вас добре серце".

Руки в неї нервово задрижали. "І це могло бути правдою. Це була правда. Це сталося. Ось воно. Ось воно "завтра", що ми його сподівалися".

Вона передихнула, а він добродушно сказав:

"Так, а двері замкнені. Я б не звернув уваги, якби... І ви гадаєте, що його можна примусити мене впізнати... Ви могли б це зробити? Через тиждень, кажете? Гм... може й так. Тільки невже ви думаєте, що я витримаю тиждень у цій норі? Ні, ні! Мені давай важку роботу або гамір, метушню, широкий простір, якого тут у всій Англії не знайдеш. Правда, одного разу я вже був тут і прожив більше тижня. Старий містив тоді оголошення в часописах. От, один мій приятель і намислив скористатися з цього, щоб видурити пару соверенів, й послав йому листа про мене. Проте з цього жарту нічого не вийшло. Довелося нам брати ноги на плечі. А зараз цей приятель чекає на мене в Лондоні, а крім того..."

Бессі Карвел швидко дихала.

"Чи не постукати мені у двері?" спитав він.

"Спробуйте", відповіла вона.

Рипнула хвіртка до котеджу Гегберда, і тінь його сина слизнула крізь неї, зупинилась і знов зайшлася довгим сміхом, дуже схожим на

батьківський, тільки лагідним і м'яким,— сміхом, що забринів у жіночому серці, задзвенів в її ухах.

"А він часом не бешкетує? Мені б не хотілося з ним стятися. Хлопці завжди говорять, що я й сам не знаю своєї сили".

"На мій погляд, він — найплохіша людина в світі", перебила вона.

"Ви не сказали б цього, якби побачили, як він мчав за мною сходами з ремінним поясом в руці,— заперечив він.— Я шістнадцять років це пам'ятаю".

її немовби обпалило, коли вона знову почула його стриманий лагідний сміх. А коли пролунав стук дверного молотка, серце її завмерло.

"Гей, тату! Впустіть мене. Це я — Гаррі! Вернувся на день раніше".

Вікно на верхньому поверсі одчинилося.

"Скалозуб, що прийшов сюди з якимись вістями?— почувся голос старого Гегберда.— Не зв'язуйтесь з ним, моя люба. Це зіпсує всю справу".

Гаррі ще раз крикнув: "Гей, тату!" Потім щось дзенькнуло; вікно закрилося, і хлопець знову з'явився біля неї.

"Так само, як і колись. Трохи не вбив мене, кинувши в голову свого клятого заступа". Вона затремтіла.

"Та мені й байдуже,— розпочав він,— але я витратив на квиток всі свої шілінги, а на останні пенси поголився — з пошани до старого".

"А ви й справді Гаррі Гегберд?—швидко спитала вона.— Ви можете це довести?"

"Чи можу довести? Та хто ж інший може це зробити?— весело мовив він.— Які вам потрібні докази? Що я маю доводити? Нема жодного куточка у всьому світі, крім, можливо, Англії, де не було б мужчини, або краще — жінки, що не знала б мене, як Гаррі Гегберда. Я дуже схожий на Гаррі Гегберда і можу це вам довести, якщо дозволите увійти у вашу хвіртку".

"Входьте", мовила Бессі.

Він увійшов у квітник. Його довга тінь сунула, трохи похитуючись, а Бессі повернулась до вікна й чекала. Світло падало на його крислатий капелюх, на його могутні пле-" чі, що, здавалося, розтинали темряву. Він підійшов і зупинився, повернувшись лицем до освітленого вікна, що було в неї за спиною.

"Ви тільки уявіть собі на хвильку, що в мене батьківська борода... Ну, що? Я ж ще хлопчиком був викапаний батько".

"Це правда", прошепотіла вона.

"Ось як це було. Він завжди був домосідом. Я пам'ятаю, як він розкисав ще за три дні до того, як треба було їхати кудись. Можна було подумати, що він одпливав на китобойному судні — прийнамні на три роки. Ха-ха! Нітрохи! Всього на десять днів".

Гаррі замовк, а потім, знизивши голос, спитав: "Він ніколи не говорив вам, від чого померла мати?"

"Говорив,— гірко промовила Бессі,— що з туги за вами".

Він знов помовчав і розказав: "Вони так боялися, що з мене не буде пуття, що просто виїли з дому. Мати гризла за ледарство, а старий заявив, що швидше вб'є, ніж пустить мене на море. Отож я й утік. Іноді мені здається, що лише через якесь непорозуміння я у них народився".

"А де ж вам треба було народитись?" задирливо перепитала Бессі.

"Серед простору, десь на морському узбережжі, у хуртовинну ніч,— швидко відповів він. А потім повагом додав: —Химерні вони були обоє! А старий так і не кинув своїх дурниць. Пошпурив у мене свого клятого заступа... Слухайте! Що це за галас? "Бессі, Бессі!" Це у вашій хаті?"

"Це мене кличуть", байдуже відповіла вона.

Він одступив. "Ваш чоловік?.. Не поганий голос для корабельної палуби".

"Ні, це мій батько. Я незаміжня".

"Ви — гарненька дівчина, міс Бессі, люба", додав він ніжно.

Вона одвернулася.

"Ой, що там таке? Хто його ріже?"

"Він чаю хоче". Вона стояла перед ним висока й нерухома, одвернувшись убік і ламаючи руки.

"Чи не слід би вам піти до нього? — запропонував він, видивляючись на її шию. Шаль її зсунулась до самих ліктів.— Швидко все місто збіжиться. Я почекаю трохи".

Шаль упала на землю, і поки він підіймав її, дівчина зникла. Він перекинув шаль через руку і, підійшовши до вікна, побачив лампу без абажура й надзвичайно товсту людину, з роззявленою пащекою та скуйовдженим волоссям. Галас відразу стих; вікно затулили шторою. Він замислився. Що робити? Батько божевільний; в хату не ввійдеш. Грошей на дорогу нема, а голодний приятель в Лондоні думає, що він утік від нього. "А, сто чортів!" пробурчав він. Звичайно, можна виламати двері, але за це його ще посадять у в'язницю. Правда, це не велике лихо, але він смертельно жахався опинитися на замку,— навіть помилково. Його холодом пройняло від одної думки про це. Він аж затупотів ногами по моріжку.

"Ви хто? Моряк?" спитав його схвильований голос.

Вона з'явилася, мов тінь, бо її вабила інша безжурна тінь, що чекала під хатою.

"Усе, що хочете. А цього разу й, справді, вернувся моряком. І як моряк — я не нароблю сорому".

"Звідкіля*ж ви?" спитала вона.

"Просто з веселої гулянки,— відповів він.— Лондонським потягом, розумієте? Ненавиджу сидіти в зачиненому вагоні. Вже краще в хаті".

"А! — мовила вона. — Це добре".

"Бо в хаті завжди можна розчинити двері і йти світ за очі".

"Й ніколи не вернутись?"

"Не раніше, як через шістнадцять років,— засміявся він.—У кролячу клітку, де вітають тебе старим заступом..." "Корабель не такий вже й великий", закинула вона. "Так, але море безмежне!"

Вона похилила голову. Вуха її немовби стали чуйні до всіх голосів у всесвіті: вона почула за дамбою голос хвиль, що розбивалися об берег одноманітним урочистим гомоном, і вся земля нараз перетворилася на голосний дзвін.

"І все ж — корабель є корабель. Ви його любите й кидаєте. Плавання — не шлюб", скінчив він безтурботною морською примовкою.

"Не шлюб", прошепотіла вона.

"Я ніколи не звав себе чужим ім'ям і жодного разу не брехав жінкам. Навіщо брехати? Бери мене або кинь,— кажу я,— та коли ти вже береш мене...— Він сперся на стіну й почав стиха наспівувати:

Ой, Ріо, Ріо! Бувай же здорова, Дівчино моя, Гарна, чорноброва".

"Вам холодно? — звернувся він.— Ось я підняв вашу дрібничку.— Вона відчула, як руки його обхопили її, закутуючи в шаль.— Зав'яжіть кінці на грудях", наказав він.

"Чого ви приїхали сюди?" стримуючи тремтіння, спитала вона.

"Щоб дістати пять соверенів,— швидко відповів він.— Наша гулянка трохи затяглася, і стало скрутно з грошима". "Ви пиячили?"

"Три дні безперестану. Але не думайте про мене погано,— я не п'яниця. Ніхто не примусить мене пити, коли я сам того не бажаю. Я можу бути міцним, як скеля. Сьогодні вранці приятель мій читає газету й каже: "їдь, Гаррі, це ж твій коханий батько... Може, він дасть тобі п'ять соверенів". Ну, вони й стяглися мені на квиток. Дурна пригода!"

"Боюсь, що у вас недобре серце", зітхнула вона.

"Чого це ви так думаєте? Що я втік з дому?.. Адже він хотів зробити мене підсудком — для власного задоволення. Ну, я й накивав п'ятами. І в той день, коли я втік, все моє тіло було розмальоване синяками,— з великої любові... Старий завжди був якийсь химерний! А тепер цей заступ... Думаєте, з глузду зсунувся? Анітрохи. Це якраз схоже на мого батенька. Він хоче прив'язати мене, щоб був йому попихачем... Та нам з товаришем скрутно прийшлося; а що йому п'ять соверенів — єдиний раз за шістнадцять років?"

"Як мені жаль вас. І вам ніколи не хотілося вернутися додому?"

"Щоб стати підсудком, писарчуком і гнити в якійсь норі, схожій на цю?—з презирством скрикнув він.— Та коли б навіть старий замкнув мене в хаті, то я б усі стіни розвалив або вмер би на третій день".

"А де ж ви сподіваєтеся вмерти?"

"Де-небудь — в кущах, на морі, на верховині гори... Дома?! Весь світ— мій дім; але я, певно, помру в лікарні... Ну, й що ж! Хіба не все одно, де помирати, коли пожив як слід; а був я, чим хочете, тільки не кравцем і не солдатом,— був прикордонним вартовим, стриг овець, тягав на плечах здобич, бив гарпуном китів... оснащував судна, шукав золото, білував биків і відмовився від таких грошей, що їх старий і за все життя своє не нашкрябав би. Ха, ха!.."

Він приголомшив її, й вона прошепотіла: "Час уже спати".

Він випростався й суворо сказав: "Так, час іти".

Проте не зрушився, а знову прихилився до стіни й почав наспівувати чужоземну пісеньку.

їй захотілось плакати. "Це теж одна з ваших жахливих пісень".

"Навчився в Мексіці. Це пісня гамбусінів: неспокійних людей. Ніщо не може їх втримати на одному місці, навіть женщина..."

"Чи не хочете ви знову туди повернутись?" запинаючись, спитала вона. Він посміхнувся.

"Ні. Це проклята країна золота. Іноді мені навіть моторошно ставало, дивлячись на неї; але нас, не забудьте, чималий гурт був, а гамбусіни мандрували поодинці. Вони знали цю країну передніше, ніж інші люди, і мали якийсь дивний талан розшукувати золото. Ну, й їх теж охопила золота лихоманка, хоч золото, здавалося, було їм непотрібне. Бувало знайдуть багате родовище і враз повернуться до нього спиною; може трохи й покопають, щоб погуляти, а потім кидають і йдуть шукати іншого місця. Вони ніколи довго не затримувались там, де були хати; ні жінок, ні дітей, ні домівок, навіть приятелів вони не мали. Заприязнитися з гамбусіном ви б не змогли: надто вони неспокійні люди — сьогодні тут, а завтра там. Про свою знахідку вони нікому не розповідали: і не було ще на світі багатого гамбусіна. їм не золото потрібне, їм кортить тільки його шукати. Не народилася ще та жінка, щоб утримала гамбусіна довше тижня. Ось це й розповідає пісня: одна дів-чина-красуня намагалася прив'язати до себе* гамбусіна, щоб він їй приносив золото. Та де там! Він пішов, і тільки вона його й бачила".

"Що ж сталося з нею?" прошепотіла Бессі.

"Пісня про це не говорить. Певно, поплакала трохи: он який хлопець — поцілував і пішов. Але їм треба завжди чогось шукати. Мені іноді здається, що й я такий, як оті гамбусіни".

"Значить, ні одна жінка вас не може утримати", почала вона твердо, але під кінець голос її затремтів.

"Не довше тижня,— пожартував він, граючи на струнах її серця своїм веселим лагідним сміхом.— А проте я всіх кохаю. Ладен усе віддати за

гарну жінку. І в яку тільки біду через них я не вскакував, і з яких тільки пригод вони мене не вирятовували! Я кохаю їх з першого ж погляду. Я і в вас закохався, міс... Бессі, чи не так?"

Вона трохи відступила і нервово засміялася.

"Ви ж навіть лиця мого не бачили".

Він галантно нахилився до неї.

"Бліда трошки: декому це до лиця. Крім того, у вас красива постать, міс Бессі".

Вона аж затремтіла. Ніхто ще їй не говорив таких слів.

"А я таки добре зголоднів,— перемінив він тон.— Не снідав сьогодні. Чи не можете ви винести мені хліба або..."

її вже не було. А він хотів прохати її пустити його в хату. Нічого. Можна й тут. Паскудне становище! Що подумає його приятель?

"Я у вас не милостині прошу,— жартівливо сказав він, беручи шматок хліба з маслом, що вона простягнула йому.— Я прошу по-приятельськи. Мій батько багатий, ви ж самі знаєте".

"Він морить себе голодом заради вас".

"А я теж голодував через його химери", мовив він, беручись за другий шматок.

"Все, Що він має, надбав він задля вас", обороняла вона старого.

"Так, щоб я приїхав і сидів тут, як жаба в норі. Дякую вам! А що ви скажете про заступ?.. Він завжди досить дивно виявляв свою любов".

"Я змогла б умовити його за тиждень", несміло запропонувала вона.

Він був надто голодний, щоб відповісти їй, і, докірливо тримаючи перед ним тарілку, вона почала щось шепотіти йому, швидко й захлинаючись. Він слухав, здивований, їв щодалі повільніше й нарешті зовсім перестав жувати.

"Так ось що він замислив!" презирливо мовив він і несвідомим рухом вибив з її рук тарілку й енергійно вилаявся.

Вона відсахнулась від нього.

"Ні! — лютував він.— Він сподівається... Він чекає, що я ради його проклятих грошей!.. Кому потрібний його дім? Божевільний? Е, ні! Не думайте. Він знає, чого хоче. Він хотів зробити з мене нікчемного підсудка, а тепер хоче зробити ручного кролика у своїй клітці. З мене! З мене!" Його злісний сміх лякав її.

"І світ мені малий, коли мені хочеться розправити плечі, кажу вам... як вас?.. Бессі... Нехай та пані сидить дома в своїй вітальні, як жаба в норі. Женити! Він хоче мене женити, пришити до місця! І вже, певно, нагледів наречену, дідько б мене вхопив! Насмілюсь спитати вас, ви, часом, не знаєте ту особу?"

Плач душив її, вона тремтіла, але він так розлютився, що не помічав її розпачу. Його проймала страшенна лють від одної думки про одруження.

Задеренчало вікно.

"Скалозуб, що прийшов з дурними вістями", забубонів старий Гегберд тоном проповідника. І Бессі здалося, що голос цей отруює божевіллям

ніч, насилає шаленство й загибель на землю. "Тепер я знаюг чого тутешні люди такі непевні, моя люба. Зрозуміло, коли тут вештається цей божевільний! Не майте з ним ніяких справ, Бессі. Чуєте, Бессі?"

Вони мов заніміли. Старий метушився й бурмотів щось біля вікна. Раптом він пронизливо скрикнув: "Бессі, я вас бачу! Я скажу Гаррі!"

Вона метнулася, мовби хотіла втекти, потім спинилася й притисла руки до скронь. Молодий Гегберд — темна велетенська постать — закам'янів, мов людина, вилита із бронзи. А над їх головами божевільна ніч скаржилася й лаялася голосом старої людини.

"Проженіть його, моя люба! Це якийсь волоцюга. А вам треба осісти на своєму господарстві. У цього * парубка нема власної хати — він не схожий на Гаррі. Він не може бути Гаррі. Гаррі вернеться завтра. Ви чуєте? Ще один день,— белькотів він, усе дужче й дужче хвилюючись.— Не бійтеся, Гаррі ожениться з вами".

Його божевільний голос покривав навіть гомін прибою, що важко ударяв об дамбу.

"Йому доведеться оженитися. Я примушу його, а ні — то...,— він вигукнув жахливе прокляття,— я позбавлю його останнього шілінга і все одпишу вам. Я зроблю це... Вам! Хай гине з голоду".

Вікно зачинилося.

Гаррі передихнув і ступив до Бессі.

"Значить, ви й є та дівчина,— мовив він, знизивши голос. Вона не ворухнулася, стояла, одвернувшись од нього й стиснувши голову руками. — Слово честі,— говорив він далі, і непримітна усмішка заграла на його губах,— мені хочеться залишитись..."

Лікті її тремтіли.

"На тиждень", закінчив він.

Вона затулила лице руками.

Він підступив до неї зовсім близько й ласкаво взяв за руки. Вона відчула його дихання на своєму лиці.

"Я попав зараз в біду, і ви мусите допомогти мені виплутатися з неї". Він намагався розтулити її лице. Вона пручалася. Тоді він пустив її і, відійшовши трохи, спитав: "У вас є гроші? Я мушу йти".

Засоромлена, вона хитнула головою, а він чекав, поки вона шукала в кишені.

"Ось вам! — шепнула вона.— Йдіть собі! Ради бога, йдіть! Коли б у мене було більше... у б усе віддала, щоб тільки забути... щоб примусити вас забути".

Він простягнув руку. "Не бійтеся! Жодної з вас я не забув. Інші давали мені дещо й дорожче грошей... Але зараз я — жебрак, а ви, жінки, завжди мене рятували".

Похитуючись, він підійшов до вікна і в напівтьмянсму світлі, що прохоплювалося крізь штору, глянув на монету, що лежала на його долоні. Це був півсоверен. Він поклав монету в кишеню. Бессі стояла трохи збоку, похиливши голову, мов прибита; руки її безсило повисли, як неживі.

"Ви не можете мене купити,— сказав він,— і себе не можете викупити".

Він міцно насунув на голову капелюха, і через хвилину вона відчула себе в його цупких обіймах. Ноги її відірвалися од землі, голова відкинулася назад; він владно вкривав міцними поцілунками її лице, немовби поспішаючи дістатися до її серця; цілував бліді щоки, лоб, важкі повіки, зів'ялі губи, а розмірені удари й зітхання припливу акомпанували його могутнім пестощам. Здавалося, море, пробивши дамбу, що захищала міські хати, пройшло над її головою. Потім хвиля відхлинула. Бессі відсахнулася від нього й прихилилася до стіни, знесилена, мовби її викинула на суходіл буря з розбитого корабля.

Трохи згодом вона розплющила очі й, прислухаючись до певних, повільних кроків, що несли від неї переможця, почала поправляти на собі вбрання. Нараз метнулася до відчиненої хвіртки й вибігла на темну й безлюдну вулицю.

"Зупиніться,— крикнула вона.— Не йдіть!"

Похиливши голову, вона дослухалася і не могла сказати,— чи то билися о берег хвилі, чи тупотіли кроки, що без жалю топтали її серце. Потім все стало вщухати; моторошна тиша нагнала на неї страх — гостріший, ніж ж,ах смерті. Зібравши останні сили, вона ще раз гукнула:

"Гаррі!"

Ані найменшого відгуку. Нічого. Гуркіт прибою теж, здавалося, змовк. Не чути було навіть шепоту життя, немовби вона була сама, всіма покинута серед тієї кам'янистої країни, де божевільні шукають золото і, знайшовши, з презирством кидають його.

Капітан Гегберд був насторожі. Розчинилося вікно; і серед тиші цієї кам'янистої країни залунав його голос, голос божевілля, брехні і розпачу, голос безглуздої надії.

"Пішов уже той волоцюга з своїми вістями? Ви не чуєте вже його ходи, моя люба?"

Бессі зайшлася слізьми.

"Ні, ні! ні! Вже не чую!" схлипувала вона. Він задоволено зареготав:

"Ви сполохнули його. Люба дівчино! Тепер усе буде гаразд. Терплячість, моя люба. Ще один день".

А в другому будинку старий Карвел сидів, розметнувшись у кріслі. Велика лампа стояла біля нього. Нараз він люто загукав: "Бессі! Бессі! Гей, Бессі!"

Вона, нарешті, почула його і, скорившись своїй недолі,

мовчки попленталась у своє задушливе пекло. Не було в ньому ні величної брами, ні жахливого напису, що вимагав — кинути грішні надії, хоч вона й не знала, в чому саме її провина.

А старий Гегберд там, нагорі, так розпалився, що почав голосно виявляти свою радість.

"Зачиніть вікно! Угамуйтесь!" ковтаючи сльози, гукнула вона йому з дверей.

Він повстав проти її авторитету, радіючи, що спекався "чогось загрозливого". Здавалось, усе божевілля світу, сповнене надій, впало на землю, щоб пойняти жахом її серце голосом цього старого, що вигукував своє безглузде "з а в т р а".